

Chris VAN DEN WYNGAERT
Catherine VAN DE HEYNING

STRAFRECHT

IN HOOFDLIJNEN

13de, herziene uitgave

Chris Van den Wyngaert & Catherine Van de Heyning
Strafrecht in hoofdlijnen
13de, herziene uitgave
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
Gompel&Svacina
2026

XXIX + 585 blz. – 16 x 24 cm
ISBN 978 94 6371 613 0
D/2026/14.401/16
NUR 824

© 2026 Chris Van den Wyngaert, Catherine Van de Heyning en Gompel&Svacina

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs en van de uitgever.

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan. Auteurs of uitgever kunnen niet verantwoordelijk worden gesteld voor mogelijke nadelen die lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden ondervinden.

Gompel&Svacina bv
Uitgevers

Timmerwerfstraat 40, B-2000 Antwerpen, info@gompel-svacina.be
Rietveldenweg 60, NL-5222 AS 's-Hertogenbosch, info@gompel-svacina.nl
www.gompel-svacina.eu

Inhoudstafel

Woord vooraf	xix
Beknpte bibliografie	xxi
Vaak geciteerde wetten	xxvi
Vindplaats rechtspraak	xxix

Deel 1. Algemene inleiding	1
-----------------------------------	----------

Hoofdstuk 1. Definitie	3
------------------------	---

Hoofdstuk 2. Historisch overzicht	5
-----------------------------------	---

§1. Archaische stelsels	5
§2. De middeleeuwen	5
a. Het oudgermaanse strafproces	5
b. Het inquisitoire strafproces	7
§3. De Verlichting, het ‘revolutionair’ strafrecht en de codificaties van Napoleon	9
a. De Verlichting	9
b. Het ‘revolutionair’ strafrecht (1789-1800)	10
(i) Déclaration des droits de l’homme et du citoyen van 1789	10
(ii) De eerste codificaties van deze nieuwe ideeën in strafwetboeken	10
c. De codificaties van Napoleon	11
(i) De Code d’instruction criminelle van 1808	11
(ii) De Code pénal van 1810	11
§4. Het huidige strafrecht in België	11
a. De Grondwet van 1830	11
b. Het Strafwetboek	12
(i) Strafwetboek 1867	12
(ii) Strafwetboek 2024	12
c. Het Wetboek van Strafvordering	14
§5. Wat nu?	16

Hoofdstuk 3. Theorieën over strafrecht	18
--	----

§1. Inleiding	18
Vergelding–18; Verzoening–18; Herstel van de schade–19; Algemene preventie–19; Bijzondere preventie–19; Resocialiserende werking–19	
§2. De klassieke leer	19
a. Achtergrond	19
b. Schuld en straf	20

c.	Doel en functie van de straf	21
	Vergelding–21; Algemene preventie–21; Bijzondere preventie–21; Resocialisering–21	
§3.	De positivistische school en het sociaal verweer	22
a.	Achtergrond	22
b.	Schuld en straf	23
c.	Doel en functie van de straf	25
	Vergelding–25; Algemene preventie–26; Bijzondere preventie–26; Resocialisering–26	
§4.	Het nieuw sociaal verweer	26
a.	Achtergrond	26
b.	Schuld en straf	28
c.	Doel en functie van de straf	28
§5.	Het nieuw realisme	29
a.	De Magna Charta op de helling?	29
	Legaliteitsbeginsel–29; Subsidiariteitsbeginsel–29; Proportionaliteitsbeginsel–30	
b.	Het nieuw realisme	30
c.	Strekkingen binnen het nieuw realisme	32
	Radicale strekking–32; Abolitionisme–32; Due process-strekking–32; Justice model–33; Economische analyse van het recht–33	
	Hoofdstuk 4. Politieke dimensie van het strafrecht	35
§1.	Strafrecht en beleid	35
a.	Het beleid m.b.t. de strafbaarstelling	35
(i)	Wie beslist over de strafbaarstelling?	35
	Verbod van rechterlijke incriminatie–35; Verbod van uitvoerende incriminatie–36	
(ii)	Wat mag strafbaar worden gesteld?	36
	Problemen rond het subsidiariteitsbeginsel–36; Problemen rond de ‘democratische consensus’–38	
	Strafbaarstelling en mensenrechten–42	
b.	Het vervolgingsbeleid	43
(i)	Wie vervolgt?	43
	Vervolging door het slachtoffer zelf–43; Vervolging door de overheid–43	
(ii)	Met welke middelen?	44
(iii)	Al dan niet vervolgen?	44
c.	Het sanctioneringsbeleid	46
(i)	Welke straffen?	46
(ii)	Wie sanctioneert?	48
(iii)	Beoordelingsvrijheid van de rechter: hoe ver?	49
d.	Het strafuitvoeringsbeleid	49
(i)	Straffen, eens opgelegd: altijd uitvoeren?	49
(ii)	Straffen vroegtijdig beëindigen?	50
(iii)	Rechterlijke controle op de strafuitvoering?	51
(iv)	Moet het slachtoffer een ‘zeg’ hebben in de strafuitvoering?	51
§2.	Het strafrecht: heeft het nog wel zin?	52

Hoofdstuk 5. Bronnen van het straf(proces)recht	58
§1. De Grondwet	58
a. De fundamentele rechten	58
b. De bepalingen over de rechterlijke macht	59
c. Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van parlementsleden en ministers	60
§2. De wet	60
a. Strafwetboek 2024	60
b. Strafwetboek 1867	62
c. Complementaire wetten	63
Jeugdbeschermingswet (8 april 1965)–63; Probaticwet (29 juni 1964)–64; Wet Straf- uitvoering (17 mei 2006)–64; Interneringswet (5 mei 2014)–64	
d. Bijzondere wetten	64
e. Verhouding tussen algemeen en bijzonder strafrecht	67
f. Defederalisering van het strafrecht?	68
§3. Het internationaal recht	69
a. Het volkenrecht	69
b. De mensenrechten	70
c. Het internationaal strafrecht	73
(i) Algemeen	73
(ii) Europese Unie	75
 Deel 2. De strafwet	 79
 Hoofdstuk 1. Het legaliteitsbeginsel	 81
§1. Begrip	81
§2. Betekenis van het begrip ‘wet’	84
a. ‘Wet’	85
b. ‘Krachtens een wet’	85
c. ‘Krachtens de algemene door de beschaafde volkeren erkende rechtsbeginselen’	87
 Hoofdstuk 2. Interpretatie van de strafwet	 89
§1. De letterlijke interpretatie van de strafwet	89
§2. De teleologische interpretatie van de strafwet	91
§3. De verboden analogische interpretatie van de strafwet	93
 Hoofdstuk 3. Toepassing van de strafwet in de tijd	 97
§1. De geldingsduur van de strafwet	97
a. Beginpunt	97
b. Eindpunt	98
(i) Opheffing door de wetgever	98
(ii) Opheffing door onbruik: in principe onmogelijk	99

(iii) Vernietiging door het Grondwettelijk Hof	100
§2. Wetsconflicten in de tijd	100
a. Begrip	100
b. De (strengere) strafwet kan niet retroactief worden toegepast	102
(i) Beginsel	102
(ii) Toepassingsgebied	102
1. Wetten waarbij een nieuw misdrijf in het leven wordt geroepen	102
2. Wetten waarbij de straffen bepaald voor een reeds bestaand misdrijf worden verzwaaard	103
3. Wetten die het toepassingsgebied van een reeds bestaande strafbaarstelling uitbreiden	106
4. Wetten die het toepassingsgebied van AL bestaande straffen uitbreiden	107
5. Wetten waarbij een nieuwe straf wordt ingevoerd	108
6. Wetten die de strafuitvoering verzwaren?	109
(iii) Beperkingen	110
1. Niet-strafrechtelijke sancties	111
2. Procedurewetten	112
Wetten betreffende de bevoegdheid en de rechtspleging--112; Wetten waar- door de verjaringstermijn van de strafvordering wordt verlengd--113	
3. Interpretatieve wetten	114
c. De terugwerkende kracht van de mildere strafwet	115
(i) Beginsel	115
(ii) Toepassingsgebied	116
1. De afschaffing van een misdrijf	116
2. De verlaging van de strafmaat	117
3. De wetten die het toepassingsgebied van bestaande strafbaar- stellingen beperken	119
(iii) Beperkingen	119
1. Nieuwe wetten die een oude wet over hetzelfde onderwerp vervangen met behoud van strafbaarstelling	119
2. Gelegenheidswetten en tijdelijke wetten	120
3. Uitvoeringsreglementen	121
 Hoofdstuk 4. Toepassing van de strafwet in de ruimte	 122
§1. Misdrijven op Belgisch grondgebied gepleegd	123
a. Principe	123
b. Bepaling van het Belgisch grondgebied	124
(i) Het land	124
(ii) De territoriale zee	125
(iii) Belgische schepen	125
(iv) Het luchtruim	126
(v) Belgische vliegtuigen	127
c. De bepaling van de plaats van het misdrijf	127
(i) Lokaliseringtheorieën	127
(ii) Ubiquiteitsleer en effectenleer	129

(iii) Leer van de ondeelbaarheid	131
§2. Misdrijven in het buitenland gepleegd	133
a. Volkenrechtelijke aanknopingspunten	133
(i) Het actief personaliteitsbeginsel	134
(ii) Het passief personaliteitsbeginsel	135
(iii) Het beschermingsbeginsel	136
(iv) Het vertegenwoordigingsbeginsel	136
(v) Het universaliteitsbeginsel	137
b. Dubbele incriminatie	139
c. Toepassingsgevallen	140
(i) Misdrijven door een Belg in het buitenland gepleegd (art.6-11 VTSv.)	141
Algemene regeling (art. 6 VTSv.)-142; Deelnemers aan misdaden door Belgen in het buitenland gepleegd-142; Bijzondere categorieën misdrijven-143; Bijzondere categorieën personen-143	
(ii) Misdaden waarvan een Belg in het buitenland het slachtoffer is (art.12-14 VTSv.)	144
(iii) Misdrijven vervolgbaar op grond van het beschermingsbeginsel	145
1. Misdrijven tegen de Belgische Staatsveiligheid en de Belgische openbare trouw (art. 14/3 VTSv.)	145
2. Terrorisme (art.14/4 VTSv.)	145
3. Corruptie (art. 14/5 VTSv.)	146
(iv) Rechtsmacht verbonden aan "andere belangen"	146
1. Sekstoerisme en mensenhandel (art.14/6 VTSv.)	146
2. Goederen- en reizigersvervoer over de weg (art. 14/9 § 1, 1)	147
3. Piraterij op zee	148
(v) Internationale misdrijven waarvoor een plicht tot vervolging bestaat	149
Requiem voor de Genocidewet-149; Huidige regeling-150; Voor welke misdrijven?-150; De 'filter' t.a.v. de vervolgingen-153	
Hoofdstuk 5. De strafwet en het EVRM	155
§1. Strafbaarstellingen strijdig met het EVRM	155
a. Strafbaarstellingen strijdig met het vermoeden van onschuld	155
b. Strafbaarstellingen strijdig met het recht op een eerlijk proces	156
c. Strafbaarstellingen strijdig met het recht op privacy	156
d. Strafbaarstellingen strijdig met het recht op vrije meningsuiting en/of de godsdienstvrijheid	158
e. Beperkingen vanwege het gelijkheidsbeginsel (art. 10, 11 en 11bis Gw.)	159
f. Decriminalisering abortus en euthanasie: strijdig met recht op leven?	160
§2. Straffen strijdig met het EVRM	161
a. Onmenselijke en vernederende straffen	161
b. Doodstraf	162
c. Disproportionele straffen	163
d. Straffen strijdig met het recht op eigendom	164
e. Straffen in strijd met het gelijkheidsbeginsel	164

Deel 3. Het misdrijf	167
Hoofdstuk 1. Begrip	169
§1. Definitie	169
Een gedraging–169; Door de wet omschreven–170; Waarop een straf is gesteld–170	
§2. Bestanddelen van het misdrijf	171
a. Het materieel bestanddeel	173
b. Het moreel bestanddeel	174
c. Het verzwarend bestanddeel	175
d. Het element wederrechtelijkheid	175
Hoofdstuk 2. Indeling van de misdrijven	177
§1. De indeling op grond van de ernst van het misdrijf	177
a. Strafwetboek 2024	178
(i) Basismisdrijven en verzwaarde misdrijven	178
(ii) Onderscheid op basis van het strafniveau	179
(iii) Onderscheid op grond van dwangmaatregelen	179
b. Strafwetboek 1867	180
§2. Indeling volgens de Grondwet: politieke en persmisdrijven	182
a. Achtergrond	182
b. Politieke misdrijven	183
(i) Definitie	183
(ii) Het onderscheid tussen zuiver en gemengd politieke misdrijven	184
1. Zuiver politieke misdrijven	184
2. Gemengd politieke misdrijven	185
(iii) Het gunstregime voor politieke misdrijven	187
(iv) De uitleveringsexceptie voor politieke misdrijven	188
c. Persmisdrijven	190
(i) Definitie	190
(ii) Toepassingsvoorwaarden	190
1. Het moet om een meningsuiting gaan	190
2. Deze meningsuiting moet uitdrukkelijk strafbaar gesteld zijn	192
3. Het misdrijf moet gepleegd zijn via de drukpers	192
4. Er moet een daadwerkelijke openbaarheid aan worden gegeven	194
(iii) Het gunstregime voor persmisdrijven	195
§3. Indeling volgens de uitvoeringswijze	197
a. Handelings- en verzuimsmisdrijven	197
(i) Begrip	197
(ii) Overzicht van de verzuimsmisdrijven	197
Verzuimsmisdrijven in familiaal verband–198; Schuldig verzuim–198	
(iii) De oneigenlijke verzuimsdelicten	199
b. Aflopende (ogenblikkelijke) en voortdurende misdrijven	200
(i) Begrip	200
(ii) Belang van het onderscheid	202
c. Enkelvoudige en voortgezette of collectieve misdrijven	203

(i) Begrip	203
(ii) Belang van het onderscheid	204
§4. Andere indelingen	205
a. Eigen misdrijven	205
b. Openbare en private of klachtmisdrijven	205
c. Misdrijven op heterdaad	206
d. Gewone gedrags- en gevolgmisdrijven	207
e. Krenkingmisdrijven, gevaarzettingmisdrijven en voorbehoedende misdrijven	208
 Hoofdstuk 3. Strafbare poging	 210
§1. Inleiding	210
a. Algemene begrippen	210
b. Objectivistische en subjectivistische pogingsleer	213
(i) Objectivisme, subjectivisme en omschrijving van de poging	213
(ii) Objectivisme, subjectivisme en bestraffing van de poging	214
c. De strafbare poging in het Belgisch Strafwetboek	215
§2. Constitutieve elementen van de strafbare poging	215
a. Het voornemen een welbepaald misdrijf te plegen	216
b. Een uitvoeringshandeling	217
c. De staking of mislukking onafhankelijk van de wil van de dader	219
(i) Het gepoogd misdrijf	219
(ii) Het mislukt misdrijf	220
§3. Gevallen waarin de poging niet strafbaar is	221
a. Vrijwillige terugtred	221
(i) Spontaan	222
(ii) Definitief	223
(iii) Voorafgaand	223
b. Wanbedrijven en overtredingen onder het oude Strafwetboek	224
c. Het onmogelijk misdrijf	225
(i) Probleemstelling	225
(ii) Oplossing in rechtsleer en rechtspraak	226
(iii) Putatieve en absurde misdrijven	228
§4. Bestrafing van de poging	229
 Hoofdstuk 4. Rechtvaardigingsgronden	 231
§1. Begrip	231
a. Definitie en grondslag	231
(i) Overzicht van de rechtvaardigingsgronden	231
(ii) Algemeen karakter	232
(iii) Onderscheid met schuldonthefingsgronden	233
(iv) Onderscheid met verschoningsgronden en verzachtende omstandigheden	234
1. Verschoningsgronden	234
2. Verzachtende omstandigheden	235

§2.	Het gebod of de toelating bij de wet	235
a.	Begrip	235
b.	Expliciet wettelijk voorschrift	236
c.	Impliciet wettelijk voorschrift	239
(i)	Het zgn. 'ouderlijk kastijdingsrecht' of iusta fustigatio	240
(ii)	Heelkundige ingrepen	240
(iii)	Bepaalde sportactiviteiten	242
(iv)	Oorlogsdaden waardoor de strafwet wordt geschonden	243
§3.	Het bevel van de overheid	244
a.	Begrip	244
b.	Toepassingsvoorwaarden	245
(i)	Het bevel moet wettelijk zijn	245
(ii)	Het bevel moet uitgaan van de overheid	246
c.	Het onwettig bevel van de overheid: geen rechtvaardigingsgrond	247
(i)	Principe	247
(ii)	Bijzondere regeling voor hiërarchisch ondergeschikten	247
(iii)	Hoger bevel en bijzondere opsporingsmethoden	250
1.	Als verschoningsgrond	250
2.	Als rechtvaardigingsgrond	251
§4.	Noodtoestand	251
a.	Begrip	251
b.	Toepassingsvoorwaarden	253
(i)	Subsidiariteit	253
(ii)	Proportionaliteit	254
c.	Enkele twistvragen i.v.m. noodtoestand	257
(i)	Noodtoestand en eigen belang	257
(ii)	Noodtoestand en wettelijke verplichting zich aan een kwaad bloot te stellen of erin te berusten	258
(iii)	Misdrijven waarvoor de noodtoestand niet kan worden ingeroepen	258
§5.	Wettige verdediging of noodweer	259
a.	Begrip	259
b.	Toepassingsvoorwaarden	260
(i)	Voorwaarden i.v.m. de aanval	260
1.	De aanval moet onrechtmatig zijn	260
2.	De aanval moet nakend of onafwendbaar zijn	260
3.	Het moet gaan om een aanval tegen personen	260
(ii)	Voorwaarden i.v.m. de afweringsdaad	261
1.	Subsidiariteit	261
2.	Proportionaliteit	261
3.	Vóór of tijdens de aanval, niet erna	262
(iii)	Verdedigingswil vereist?	263
(iv)	De vermoedens van wettige verdediging onder het oude Strafwetboek	264
(v)	Enkele bijzondere gevallen	264
1.	Noodweerexces of noodweeroverschrijding	264
2.	Putatieve noodweer	264
§6.	Het wettig verzet in geval van misbruik door de overheid	265
a.	Begrip	265

b.	Toepassingsvoorwaarden	266
(i)	Verzet tegen een daad van de overheid	266
(ii)	Verzet tegen een kennelijk onwettige daad	266
(iii)	Het vermijden van een onherstelbaar nadeel	267
(iv)	Een proportioneel verzet	267
§7.	Rechtvaardigingsgronden eigen aan het misdrijf	267
§8.	Toestemming van het slachtoffer: geen rechtvaardigingsgrond	268
a.	Principe	268
b.	Toestemming en vrije beschikking	270
c.	Geneeskunde, sport en toestemming van het slachtoffer	272
 Hoofdstuk 5. Verschoningsgronden, Verzachtende omstandigheden en Verzwarende omstandigheden, factoren & bestanddelen		 273
§1.	Verschoningsgronden	274
a.	Begrip	274
b.	Ratio legis	275
c.	Strafverminderende en strafontheffende verschoningsgronden	276
	Strafverminderende verschoningsgronden–276; Strafontheffende verschoningsgronden–276	
d.	Overzicht van de voornaamste verschoningsgronden	277
(i)	Het noodweerexces	278
(ii)	De minderjarigheid	278
(iii)	De uitlokking	278
1.	Strafwetboek 2024	279
2.	Strafwetboek 1867	280
(iv)	De aangifte van bepaalde misdrijven aan de overheid	282
1.	Toepassingsgevallen in het Belgisch positief recht	282
2.	De problematiek van de kroongetuigen of spijtoptanten	283
(v)	De onderwerping aan de overheid	285
(vi)	Het (onrechtmatig) hoger bevel	285
(vii)	Pro memorie: de ‘decumul’ in voormalig art. 5, tweede lid Sw.	286
§2.	Verzachtende omstandigheden	286
a.	Begrip	286
b.	Strafwetboek 1867	287
c.	Strafwetboek 2024	288
§3.	Verzwarende omstandigheden, factoren en bestanddelen	288
a.	Verzwarende omstandigheden	289
b.	Verzwarende factoren	290
c.	Verzwaarde bestanddelen	292
d.	Objectieve & subjectieve verzwarende factoren en bestanddelen	293
(i)	Objectieve verzwarende factoren en bestanddelen	293
(ii)	Subjectieve verzwarende factoren en bestanddelen	294
(iii)	Doorwerking van verzwarende omstandigheden en verzwa- rende factoren	294

Deel 4. De dader van het misdrijf	297
Hoofdstuk 1. Algemene begrippen	299
§1. Daderschap	299
§2. Het strafrechtelijk schuldconcept	299
§3. Schuld, schuldbehoorzaamheid en toerekeningsvatbaarheid	301
a. Achtergrond	301
b. Minderjarigen	302
c. Personen met een geestesstoornis	304
§4. Schuld en objectieve aansprakelijkheid	306
§5. Schuld en causaliteit	307
a. Probleemstelling	307
b. Oplossing in rechtsleer en rechtspraak	309
(i) De equivalentieleer	310
(ii) De adequatieleer	311
(iii) De heersende rechtspraak	312
§6. Strafrechtelijke schuld en aquiliaanse fout	313
§7. Schuld, vermoeden van onschuld en art. 6.2 EVRM	314
Hoofdstuk 2. Strafbare deelneming	318
§1. Begrip	318
§2. De accessoriteit van de strafbare deelneming	319
§3. Constitutieve elementen van de strafbare deelneming	321
a. De wilsovereenstemming	322
(i) Deelnemingsopzet	322
(ii) Weerslag van verzwarende omstandigheden, factoren en bestanddelen	324
1. Strafwetboek 2024	324
Objectieve verzwarende bestanddelen of factoren–324; Subjectieve verzwarende bestanddelen of factoren–324	
2. Strafwetboek 1867	324
(iii) Geen deelneming aan onopzettelijke misdrijven	326
b. Misdrijf waaraan wordt deelgenomen	327
(i) Een misdrijf	327
(ii) Een misdrijf dat daadwerkelijk door een ander wordt gepleegd	328
(iii) Het misdrijf moet niet noodzakelijk voltooid zijn	328
Deelneming aan een poging–328; Poging tot deelneming?–328; Autonome strafbaarstellingen van poging tot deelneming–328	
c. Een strafbare en betekenisvolle deelnemingsdaad	329
(i) De deelnemingsdaad moet overeenkomen met één van de in het Strafwetboek opgesomde gedragingen	329
Strafwetboek 2024–329; Strafwetboek 1867–329	
(ii) Een actieve daad of kwalificeerde onthouding	330
1. Principe	330
2. Deelneming door onthouding?	330

(iii) Een betekenisvolle deelnemingsdaad	332
(iv) In principe: voor of tijdens het misdrijf, niet erna	333
§4. Bijzondere vormen van daderschap en deelneming	335
a. Rechtspersonen	335
(i) Situering	335
1. Kan een rechtspersoon 'opzettelijk' handelen of 'onachtzaam' zijn?	336
2. Kan een rechtspersoon wel worden gestraft?	337
3. De schuld bij rechtspersonen	338
4. Strijdig met principe van de individuele strafrechtelijke verantwoordelijkheid?	339
5. Is het strafrecht een aangepast sanctioneringsmechanisme?	340
6. De rechten van de verdediging in strafzaken: ook toepasselijk op de rechtspersoon?	340
(ii) Rechtspersonen in het Belgisch strafrecht	341
1. Principe	341
2. Zowel publiekrechtelijke als privaatrechtelijke rechtspersonen	342
3. Ook (economische) groeperingen zonder rechtspersoonlijkheid	344
4. Voor welke misdrijven?	345
5. Samenloop van verantwoordelijkheid	346
6. Delegatie?	350
7. Administratieve en burgerlijke sanctionering van de rechtspersoon	351
Administratieve sancties–351; Burgerlijke sancties–351	
8. De aanpak van rechtspersonen via de bepalingen inzake witwassen	352
b. Gebruik van minderjarigen om misdrijven te plegen	352
c. Criminele organisaties	353
§5. De bestraffing van de deelneming	355
 Hoofdstuk 3. Het moreel element van het misdrijf	 356
§1. Algemene beginselen	356
§2. Opzet	357
a. Begrip	357
b. Graden van opzet	359
(i) Algemeen opzet	359
(ii) Bijzonder opzet (dolus specialis)	359
c. De modaliteiten van het opzet	361
(i) Rechtstreeks opzet	361
(ii) Onrechtstreeks opzet	362
§3. De fout of onachtzaamheid	363
a. Algemeen	363
b. Onachtzaamheidsmisdrijven en rechtspersonen	364
c. Schuld door wetsinbreuk	365
 Hoofdstuk 4. De schuldontheffingsgronden	 367
§1. Begrip	367
§2. Onweersaanbare dwang	368

a.	Begrip	368
b.	Toepassingsvoorwaarden	369
(i)	De dwang moet onweerstaanbaar zijn	369
(ii)	De wil van de dader moet volledig uitgeschakeld zijn	369
(iii)	De dwang mag niet aan de dader te wijten zijn	371
c.	Enkele bijzondere gevallen	372
(i)	Dwang en onachtzaamheidsmisdrijven	372
(ii)	Dwang en alcohol- of drugintoxicatie	373
(iii)	Persoonlijke noodtoestand	375
§3.	De onoverkomelijke dwaling	375
a.	Begrip	375
(i)	Feitelijke dwaling	376
(ii)	Rechtsdwaling	378
(iii)	Belang van het onderscheid	379
b.	Toepassingsvoorwaarden	381
(i)	De dwaling moet 'onoverkomelijk' ('niet-foutief') zijn	381
(ii)	De dwaling moet slaan op een constitutief element van het misdrijf	382
c.	Enkele bijzondere gevallen	383
(i)	Dwaling en onachtzaamheidsmisdrijven	383
(ii)	Dwaling m.b.t. rechtvaardigingsgronden	383
1.	Putatieve noodweer	383
2.	Putatieve noodtoestand	384

Deel 5. De straf 385

Hoofdstuk 1. Inleiding 387

§1.	Wat is een "straf"?	387
§2.	Definitie en kenmerken	388
a.	Definitie	388
b.	Kenmerken van strafrechtelijke straffen	389
c.	Niet-strafrechtelijke sancties	391
d.	Strafsancties en het EVRM	392
§3.	Indeling van de straffen	394
a.	Hoofdstraffen, bijkomende straffen en vervangende straffen	394
b.	Straffen voor natuurlijke personen en straffen voor rechtspersonen	395
(i)	Strafwetboek 2024	396
(ii)	Strafwetboek 1867	396
c.	Indeling naar zwaarte van de straf	396
§4.	De strafniveaus	397
a.	Strafwetboek 2024	397
(i)	Natuurlijke personen	397
(ii)	Rechtspersonen	398
(iii)	Conversiemechanisme voor bijzondere wetten	399
b.	B. Strafwetboek 1867	400

Hoofdstuk 2. Overzicht van de straffen	401
§1. De gevangenisstraf	401
a. Strafwetboek 2024	401
b. Strafwetboek 1867	402
§2. De behandeling onder vrijheidsberoving	403
§3. De straf onder elektronische toezicht	405
a. Strafwetboek 2024	405
b. Strafwetboek 1867	407
Bijzondere verjaringstermijn van de straf-408; Invulling en opvolging van de uitvoering van de straf-408	
§4. De werkstraf	409
a. Strafwetboek 2024	409
b. Strafwetboek 1867	411
§5. De probatiestraf	413
a. Strafwetboek 2024	413
b. Strafwetboek 1867	414
§6. De veroordeling bij schuldigverklaring	416
a. Strafwetboek 2024	416
b. Strafwetboek 1867	416
§7. De geldboete	417
a. Strafwetboek 2024	417
b. Strafwetboek 1867	418
§8. De verbeurdverklaring	420
a. Begrip	420
b. Misdrijven waarvoor verbeurdverklaring mogelijk is	422
c. Welke zaken kunnen worden verbeurd verklaard?	423
(i) Het voorwerp van het misdrijf	423
(ii) Het instrument van het misdrijf	424
(iii) Het product van het misdrijf	425
(iv) De vermogensvoordelen die uit het misdrijf zijn verkregen	426
1. Welke vermogensvoordelen	426
Primaire vermogensvoordelen-426; Vervangingsgoederen en in de plaats gestelde waarden-427; Inkomsten uit de belegde voordelen-428	
2. Voor welke misdrijven?	428
d. Roerende en onroerende goederen	428
e. De verbeurdverklaring is verplicht	430
f. De verbeurdverklaring van zaken die aan derden toebehoren	431
(i) Het voorwerp en instrument van het misdrijf	431
(ii) Het product van het misdrijf en de vermogensvoordelen	434
g. De bewijslast en raming van de verbeurdverklaring	436
h. Het kaalplukonderzoek	438
i. De verbeurdverklaring ten voordele van de Schatkist	439
j. Bijzondere vormen van verbeurdverklaring	439
(i) De verbeurdverklaring als beveiligingsmaatregel	439
(ii) De verbeurdverklaring van het vermogen van de criminele organisatie	440
§9. De verruimde verbeurdverklaring	441

a. Begrip	441
b. Welke veroordelingen?	442
c. Waarin bestaat de 'verruiming'?	444
d. Bewijslast bij de verruimde verbeurdverklaring	444
e. Het kaalplukonderzoek	445
§10. De verlengde opvolging	445
a. Begrip	445
b. Voorwaarden die aan de veroordeelde kunnen worden opgelegd	446
§11. De terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank (TBS): een uitdovende straf	447
a. Van TBR over TBS naar verlengde opvolging	447
b. Strafwetboek 2024	449
c. Strafwetboek 1867	449
§12. De ontzetting uit bepaalde burgerlijke en politieke rechten	450
a. Strafwetboek 2024	450
b. Strafwetboek 1867	452
§13. Het beroepsverbod	453
a. Strafwetboek 2024	453
b. Specifieke beroepsverboden	454
§14. De bekendmaking van vonnissen en arresten	455
§15. Verval van het recht tot sturen	456
a. Strafwetboek 2024	456
b. Strafwetboek 1867	456
§16. Het verblijfs-, plaats- of contactverbod	457
§17. Specifieke straffen voor rechtspersonen	458
a. Dienstverleningsstraf ten gunste van de gemeenschap	458
b. Verbod een activiteit uit te oefenen	459
(i) Strafwetboek 2024	459
(ii) Strafwetboek 1867	459
c. Bevel tot sluiting van de inrichting	459
(i) De bedrijfssluiting	459
(ii) De ontbinding als beveiligingsmaatregel	460
§18. Straffen die niet meer in het Strafwetboek werden opgenomen	461
a. De doodstraf	461
(i) Situering	461
(ii) Argumenten voor en tegen de doodstraf	462
b. De afzetting	465

Hoofdstuk 3. Niet-strafrechtelijke gevolgen van een misdrijf 466

§1. De burgerlijke gevolgen van het misdrijf	466
a. De teruggave	466
b. De gerechtskosten	467
c. De schadevergoeding	468
d. Bijzondere burgerlijke sancties	470
(i) Onwaardigheid om te erven	470

(ii) Vervallenverklaring van de Belgische nationaliteit	471
§2. Maatregelen	472
a. Maatregelen t.a.v. minderjarigen	473
(i) De afhandeling op het niveau van het openbaar ministerie	474
(ii) De afhandeling op het niveau van de jeugdrechter of jeugdrechtbank	474
b. De internering van geestesgestoorde delinquenten	477
(i) Wettelijk kader en situering	477
(ii) Definitie en doelstellingen van de internering	479
(iii) Toepassingsvoorwaarden	479
1. De strafbare feiten	480
2. De ernstige geestesstoornis	481
3. Het gevaar voor de maatschappij	482
(iv) De gerechtelijke fase	482
1. Het psychiatrisch deskundigenonderzoek	482
2. De rechterlijke beslissing tot internering	484
3. Kosten, teruggave en bijkomende veiligheidsmaatregelen	485
4. De burgerlijke rechtsvordering van de slachtoffers	485
c. Beveiligingsmaatregel ter bescherming van de maatschappij	485
 Hoofdstuk 4. Straftoemeting	 487
§1. De straftoemeting in de strikte betekenis	487
a. Criteria voor de straftoemeting	487
(i) Beoordelingsvrijheid van de rechter?	487
(ii) Strafwetboek 2024: strafscales en straftoemetingcriteria	489
b. De motivering van de straftoemeting	491
(i) Strafwetboek 2024	491
1. De verplichte motivering van de straf	491
2. De motivering van de straf(maat) in het licht van strafdoelen	492
(ii) Strafwetboek 1867	493
c. De verschoningsgronden	494
d. De verzachtende omstandigheden	494
(i) Strafwetboek 2024	494
(ii) Strafwetboek 1867	495
e. De herhaling	495
(i) Begrip	495
(ii) Strafwetboek 2024	496
(iii) Strafwetboek 1867	497
1. Een vroegere strafrechtelijke veroordeling	497
2. Een nieuw misdrijf	497
3. De staat van herhaling moet door de wet zijn bepaald	498
4. Strafverzwaring bij wettelijke herhaling	499
Herhaling van misdaad na misdaad-499; Herhaling van misdaad na wan-	
bedrijf-499; Herhaling van wanbedrijf na misdaad-500; Herhaling van	
wanbedrijf na wanbedrijf-501; Herhaling van overtreding na overtreding-502	
5. Bijzonder gevolg van de herhaling: de TBS	502

f. De samenloop	503
(i) Eendaadse samenloop	504
1. Strafwetboek 2024	504
2. Strafwetboek 1867	504
Eendaadse samenloop stricto sensu–504; Voortgezette misdrijven–504; Belang van het onderscheid–507	
(ii) Meerdaadse samenloop	508
1. Strafwetboek 2024	508
Gelijktijdige berechting–508; Niet-gelijktijdige berechting–509; Laattijdige vaststelling van samenloop–510	
2. Strafwetboek 1867	510
Samenloop van overtredingen–511; Samenloop van overtredingen en wanbedrijven–511; Samenloop van verscheidene wanbedrijven–511; Samenloop van een misdaad met misdaden, wanbedrijven of overtredingen–512	
(iii) Bepaling van de 'zwaarste straf'	513
g. De straftoemeting bij verzwarende bestanddelen en verzwarende factoren	515
h. De straftoemeting bij strafbare poging en strafbare deelneming	516
(i) De strafbare poging	516
1. Strafwetboek 2024	516
2. Strafwetboek 1867	516
(ii) De strafbare deelneming	517
1. Strafwetboek 2024	517
2. Strafwetboek 1867	518
i. Onderlinge combinatie van de straftoemetingsregels	518
\$2. De modaliteiten van de straf: 'effectief', met opschorting van de uitspraak en met uitstel van de tenuitvoerlegging	519
a. Algemene beginselen	519
b. Ratio legis	521
c. Opschorting	523
(i) Strafwetboek 2024	523
Voorwaarde i.v.m. de ernst van de feiten–523; Bewezenverklaring van de feiten en instemming van de beklaagde–523; De herroeping–523	
(ii) Opschorting onder het oude Strafwetboek (art. 3 e.v. Probaticwet)	524
Voorwaarde i.v.m. het gerechtelijk verleden–524; Voorwaarde i.v.m. de ernst van de feiten–524; Bewezenverklaring van de feiten en instemming van de beklaagde–524	
d. Uitstel	525
(i) Strafwetboek 2024	525
Welke straffen kunnen met uitstel worden uitgesproken?–525; De herroeping–526	
(ii) Uitstel onder het oude Strafwetboek (Probaticwet (art.8 e.v.))	526
Voorwaarde i.v.m. het gerechtelijk verleden–526; Voorwaarde i.v.m. de strafmaat–527	
e. Afwijking bij sommige drugsmisdrijven	527
f. De probatievoorwaarden	528
(i) Strafwetboek 2024	528
(ii) Probaticvoorwaarden onder het oude Strafwetboek (art. 1 § 2 Probaticwet)	529

g. Duur proeftermijn	529
h. Gevolgen	530
(i) Opschorting	530
(ii) Uitstel	530
Hoofdstuk 5. Strafvuitvoering	531
§1. Algemene beginselen	531
a. Achtergrond	532
b. Bronnen van het strafvuitvoeringsrecht	533
(i) Interne rechtspositie van veroordeelde gedetineerden	534
(ii) Externe rechtspositie van veroordeelde gedetineerden	537
c. Rechterlijke controle op de strafvuitvoering	538
§2. Omstandigheden die het verval of tenietgaan van de straffen mee- brengen	540
a. De dood van de veroordeelde	540
b. De verjaring van de straf	542
(i) Strafwetboek 2024	542
De termijnen-542; Stuiting en de schorsing van de verjaringstermijn-542; De verjaring van burgerrechtelijke veroordelingen-543	
(ii) Strafwetboek 1867	543
Termijnen-543; Stuiting van de verjaring-544; Schorsing van de verjaring-544; De ontvluchting-545	
c. Amnestie	545
d. Genade	547
§3. De uitvoering van de straffen	548
a. De tenuitvoerlegging van de geldboete en de verbeurdverklaring	548
b. De tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen	550
(i) Algemene beschouwingen	550
(ii) De beveiligingsperiode	553
(iii) De door de minister van Justitie toe te kennen strafvuitvoerings- modaliteiten	553
1. De uitgaansvergunning (art. 4 en 5 Wet Strafvuitvoering)	553
2. Het penitentiair verlof (art. 6 tot 9 Wet Strafvuitvoering)	554
3. De plaatsing in een transitiehuis (art. 9/1 tot 9/3 Wet Strafvuitvoering)	554
4. De procedure (art. 10 tot 14 wet strafvuitvoering)	554
5. De onderbreking van de strafvuitvoering (art. 15 tot 20 wet strafvuitvoering)	555
6. De invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied (art. 20/1 Wet Strafvuitvoering)	555
(iv) De door de strafvuitvoeringsrechter/strafvuitvoeringsrechtbank toe te kennen strafvuitvoeringsmodaliteiten	555
1. De voorwaardelijke invrijheidstelling	556
2. De voorlopige invrijheidstelling met het oog op verwijdering van het grondgebied of met het oog op overlevering	559
3. Beperkte detentie en elektronisch toezicht	560
4. Opvolging en controle (art. 62 en 63 Wet Strafvuitvoering)	561

5. Herroeping, schorsing en herziening van een strafuitvoerings-modaliteit	561
6. De definitieve invrijheidstelling (art. 71 Wet Strafwetboek)	562
7. Bijzondere bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechter	563
(v) Oud regime dat voorlopig nog van kracht blijft voor vrijheidsstraffen van 3 jaar en minder: de niet-uitvoering van de korte gevangenisstraf	563
c. De tenuitvoerlegging van de TBS	564
(i) Uitvoeringsprocedure van de TBS	565
(ii) Verloop van de vrijheidsbeneming	565
(iii) Verloop van de invrijheidstelling onder toezicht	565
(iv) Ontheffing van de TBS	566
d. Toezicht op probatie-uitstel	566
(i) Toezicht op de probatievoorwaarden	566
(ii) De herroeping van het (probatie)uitstel en de (probatie)opschorting	567
1. Herroeping van de opschorting	567
Strafwetboek 2024–567; Strafwetboek 1867–568	
2. De herroeping van het uitstel	568
Strafwetboek 2024–568; Strafwetboek 1867–568	
§4. De uitvoering van beveiligingsmaatregelen	569
a. De uitvoering van de maatregelen van de jeugdrechter	569
b. De tenuitvoerlegging van de internering	569
(i) De uitvoeringsmodaliteiten	570
(ii) De procedure	572
(iii) Gelijktijdige tenuitvoerlegging van een internering en een veroordeling tot een vrijheidsstraf	573
(iv) De internering van veroordeelden	573
Hoofdstuk 6. Uitwissing en eerherstel	574
§1. Het Centraal Strafregister	574
§2. Automatische uitwissing en eerherstel	576
a. Automatische uitwissing	576
b. Eerherstel	577
Register	579

Woord vooraf

Dit handboek is ontstaan uit mijn handgeschreven cursusnota's voor het vak Straffen en Strafprocesrecht, het — toen nog eengemaakte vak — dat ik gedurende twintig jaar aan de Universiteit Antwerpen heb gedoceerd. Toen ik in 1991 de eerste editie uittikte, was het Belgische strafrecht nog stevig verankerd in negentiende-eeuwse structuren. Sindsdien is het strafrechtelijk landschap ingrijpend gewijzigd: nieuwe criminaliteitsvormen, een groeiende nadruk op mensenrechten en procedurele waarborgen, en een steeds complexere wetgevingsdynamiek hebben het vakgebied grondig herschikt.

De eerste editie van mijn handboek telde 843 pagina's. Vandaag, 35 jaar later, is het gegroeid tot een mastodont van meer dan 1500 paginas en bijna 6000 voetnoten, ondanks verwoede pogingen om het aantal bladzijden onder controle te houden. Het systeem is allesbehalve eenvoudiger geworden en het wordt almaar moeilijker om het overzicht te bewaren ook voor wie er dagdagelijks mee bezig is. Daarom werd, vanaf deze dertiende editie, het handboek opgesplitst in twee aparte boeken met elk een aparte inhoudstafel en een apart trefwoordenregister: *Strafrecht in hoofdlijnen* en *Strafprocesrecht in hoofdlijnen*.

Wat *Strafrecht in hoofdlijnen* betreft was er dit jaar een heuglijke gebeurtenis: hoera, we hebben, eindelijk, een nieuw Strafwetboek! Met heel veel plezier hebben we het handboek grotendeels herschreven en aangepast aan de nieuwe structuren.

Het nieuwe wetboek brengt geen revolutie, maar wel een noodzakelijke en grondige hertekening. Boek I bundelt de klassieke leerstukken in een heldere systematiek, met definities die in het oude wetboek ontbraken of slechts fragmentarisch waren geregeld. Zo worden onder meer poging, deelneming, rechtvaardigingsgronden en schuldontheftingsgronden nu op een consequente en overzichtelijke manier geordend. De invoering van strafniveaus en de uitbreiding van het straffenarsenaal — geïnspireerd op het sociaal strafrecht — maken de straftoemeting transparanter en flexibeler. De gevangenisstraf blijft uitdrukkelijk het *ultimum remedium*, wat zowel principieel als praktisch van belang is. Nieuwe en bestaande alternatieve straffen worden in een overzichtelijk kader geplaatst, waaronder de behandeling onder vrijheidsberoving, het elektronisch toezicht, de werkstraf en de probatiestraf. Deze hervormingen beogen expliciet een humaner strafrecht, waarin vrijheidsbeneming niet langer de vanzelfsprekende reactie is.

Boek II van het nieuwe Strafwetboek herschikt de bestaande misdrijven en introduceert sommige nieuwe misdrijven zoals ecocide en het aanzetten tot zelfdoding. Tegelijk verdwijnen enkele verouderde bepalingen, zoals de strafbaarstelling van bedelarij. Hoewel de wetgever een modernisering en humanisering voor ogen heeft, is de algemene tendens toch een verstrenging: meer misdrijven, hogere straffen en een complexer systeem van verzwarende omstandigheden, nu “factoren” of

“bestanddelen” genoemd. Het nieuwe wetboek is moderner, maar niet noodzakelijk milder en zeker niet altijd eenvoudiger.

Een van de meest delicate uitdagingen van deze nieuwe editie betreft het overgangsrecht. Omdat het nieuwe wetboek op verschillende punten strenger is dan het oude, blijft het Strafwetboek van 1867 immers nog geruime tijd relevant. In de praktijk zal de oude regeling moeten worden toegepast telkens wanneer zij gunstiger is voor de verdachte of beklaagde (*lex mitior*). Om die reden bespreken wij in dit handboek zowel de nieuwe als, in beknopte vorm en waar nodig, de oude regeling. Deze dubbele benadering is essentieel voor een correcte toepassing van het legaliteitsbeginsel en vormt een belangrijke meerwaarde van deze dertiende editie. Studenten, advocaten en magistraten zullen de komende jaren voortdurend tussen beide systemen moeten navigeren; dit handboek wil hen daarbij een betrouwbaar kompas bieden. Mijn doel blijft hetzelfde als in 1991: een handboek aanbieden dat academisch betrouwbaar is, maar tegelijk toegankelijk en bruikbaar voor wie het strafrecht voor het eerst ontdekt én voor wie er dagelijks mee werkt.

Bij deze dertiende editie gaat mijn bijzondere dank uit naar mijn medeauteur, professor Catherine Van de Heyning, docent European Fundamental Rights Law aan de Universiteit Antwerpen en substituut-procureur des Konings te Mechelen. Zij nam in deze editie een belangrijk deel van de herwerking van het handboek op zich wat, gelet op het nieuwe Strafwetboek, een bijzondere uitdaging was. Haar academische expertise en praktijkervaring hebben deze editie merklijk versterkt.

Ook mijn vroegere medewerker, Eerste Substituut Steven Vandromme, dank ik voor zijn jarenlange bijdrage aan eerdere edities. Zijn werk blijft deel uitmaken van de stevige basis waarop wij vandaag verder bouwen.

Chris Van den Wyngaert
Emeritus hoogleraar Universiteit Antwerpen
Juni 2026